

Освітня технологія „РОСТОК”

Учителю початкових класів

Лашко Т.В., Корольова О.В., Вудняк І.А., Деревянко С.І.

УРОКИ

З НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

в 3 класі

Частина III

Навчально-методичний посібник

Суми
ТОВ НВП „Росток А.В.Т.”
2020

Я людина – частина природи

Тема. Чи відрізняється людина від інших живих істот?

Мета: формувати уявлення учнів про взаємозв'язки та взаємовплив між природою і людиною; подати учням знання про відмінності, які відрізняють людину від тварини, розвивати вміння знаходити в цих відмінностях головне і зайве, пояснюючи власний вибір; виховувати бажання пізнавати людей, відбираючи для себе їх найкращі риси; довести, що збереження власного здоров'я є важливим завданням, котре стосується кожного; виховувати дбайливе ставлення до навколишнього світу.

Обладнання: картки, презентація, відео.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Учитель починає урок словами: «Якщо людина не отримала за день жодних знань, то її день минув даремно».

– Як ви розумієте ці слова?

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. *Бесіда вчителя з учнями.*

– Скажіть, що ж нас оточує у повсякденному житті?

– На які групи можна поділити об'єкти природи, які нас оточують? (*Жива і нежива природа.*)

– Назвіть об'єкти неживої природи.

– Які об'єкти належать до живої природи?

– Прочитайте тлумачення поняття зі словника і визначте, кому буде присвячено тему нашого сьогоднішнього уроку: «Це жива істота, що володіє даром мислення і мовлення, здатністю створювати знаряддя й користуватись ними у процесі праці» (*слайд 1*).

– Сьогодні ми приступаємо до вивчення нового розділу. Прочитайте його назву: «Я людина – частина природи». Скажіть, як ви зрозуміли зміст цієї назви?

2. *Бесіда з елементами пояснення.*

– Про людину говорять по-різному. Вчені-біологи кажуть: «Людина – частина живої природи», лікарі говорять: «Людина – живий організм», іноді можна почути

вислів: «Людина – цар природи» або протилежний йому за значенням: «Людина належить до тварин».

– Які вислови про людину, правильні, на вашу думку, а які – ні?

– Скажіть, що вам відомо про людину? Назвіть ознаки людини (*відповіді учнів*).

– І все ж людина відрізняється від тварин. У чому її відмінність? Над цим питанням люди замислювались дуже давно. Відомий французький фізик і математик Б. Паскаль сказав: «Людина без ніг залишається людиною, а півень без пір'я людиною не стає».

– Я пропоную вам сформулювати тему нашого уроку (*відповіді учнів*).

– Отже, наш урок присвячено людині. Перед нами постає питання: чи відрізняється людина від інших живих істот?

– Яку мету ми поставимо перед собою? (*Пояснити відмінність людини від тварини.*)

3. Читання статті (с. 4).

– Як життя людини залежить від живої і неживої природи?

4. Колективна робота.

Складання схеми про зв'язок людини з живою і неживою природою.

Без *природи сучасній* людині неможливо обійтись. Однак, на відміну від далеких пращурів, сучасна людина не тільки користується плодами природи, але й змінює її значною мірою.

– Як змінюється природа під впливом людини?

Прийом «Моя думка». Показ слайдів про зміни, які відбуваються в природі.

III. Локалізація утруднень

– Зараз ви проведете дослідження і з'ясуєте, які ознаки відрізняють людину від тварин. *Для цього попрацюйте в групах* наступним чином: перша група знаходитиме вміння, притаманні лише людині; друга група – уміння, притаманні тваринам.

Робота в групах: учні розподіляють картки з уміннями на двох дошках.

Тварини

Людина

Вимовляють окремі звуки.

Промовляє звуки, слова, речення.

Мовлення немає.

Мовлення є.

Не можуть пояснювати, аналізувати, порівнювати.

Може розв'язувати розумові завдання.

Не виготовляють знаряддя праці, беруть пристосування з природи.

Створює різні знаряддя праці, машини, механізми тощо.

Не можуть створити креслення, проєкт.

Може створити креслення, проєкт.

Деякі здатні малювати.

Виконує різноманітну роботу.

Користуються інстинктами.

Може писати, різати, пиляти й виконувати багато інших дій.

Спираються переважно на інстинкти.

Використовує мислення.

Не визначають мети в процесі роботи.

Може ставити мету майбутньої роботи.

Не виявляють творчості.

Може виявляти творчі нахили.

Погляньте на дошку та порівняйте результат. Який висновок можна зробити? Людина – розумна суспільна істота, яка вміє говорити, спілкуватися (с. 7).

Фізкультхвилинка

Зараз до вашої уваги фрагмент мультфільму (*учитель демонструє учням уривок із мультфільму «Мауглі», де цей хлопчик ходить на двох ногах, розмовляє тощо*).

– Фрагмент якого мультфільму ви щойно переглянули? Хто є головним героєм? Що ви знаєте про нього?

– Усі ви, напевно, пам'ятаєте історію Мауглі, котру написав англійський письменник Редьярд Кіплінг. Письменник довго жив в Індії. Від місцевих жителів він чув багато переказів, і серед них – легенду про хлопчика, вихованого у вовчій зграї. Цю легенду й було покладено в основу відомої казки «Мауглі».

– Що Мауглі вміє робити так само, як і решта людей? (Слайд.)

– Чи міг хлопчик навчитись говорити, писати, читати за цих умов? Звичайно, ні. Адже він вбирав ту «науку», якій його навчали навколишні звірі: хлопчик-вовк починає розуміти мову птахів і змій, значення кожного шарудіння в траві, кожного шелесту листа. Він вчиться лазити по деревах, як пантера, плавати, ніби риба, і стрибати по гілках, неначе мавпа.

– Чому ви не володієте цими навичками? Чому вмієте читати, писати, міркувати, говорити, на відміну від Мауглі? Адже кожен із вас така сама людина, як і Мауглі (*відповіді учнів*).

Висновок:

– Так, ви живете за іншими законами, в іншому суспільстві, яке виховує вас в інакший спосіб.

– Кожна народжена дитина стає людиною тільки в суспільстві.

– Скажіть, чи може людина, котра виросла серед тварин, прожити довге життя, не маючи таких зубів, ікл і вовни, як у звірів?

– Чи може так людина сама навчитись ходити на двох ногах? Хто навчить її говорити людською мовою? (*Відповіді учнів*.)

– Отже, ми прийшли до висновку про те, що відмінністю людини від тварини є здатність до мислення та мовлення.

IV. Самостійна робота із самоперевіркою

1. Тест (на слайдах).

Чим людина відрізняється від тварин? Позначте правильні відповіді:

- уміє будувати житло;
- має зір і слух;
- уміє працювати;
- піклується про потомство;
- уміє говорити.

Які особливості людини дозволили їй створювати такі речі: картини, книги, телевізор, машини, ракети? Позначте правильні відповіді:

- переслідувати здобич;
- міркувати;

- добувати їжу;
- творити;
- уміння говорити.

V. Включення в систему знань і повторення

1. Робота в групах.

2. Виконання ситуативних вправ.

– Уявіть подані ситуації. Обговоріть, як будуть поводитись тварина і людина.

Мавпеняті й дитині дали конструктор.

Цуценя і дитина загубились у парку.

Кошеня й дитина натрапили на перекинуту шпаківню.

(Кожна група дає відповідь.)

VI. Рефлексія

– Сьогодні на уроці (*слайд*):

Я дізнався ...

Я навчився ...

Мені сподобалось ...

Я хотів би ...

Нові знання мені знадобляться ...

Тема. Організм людини

Мета: формувати уявлення учнів про людину як живий організм, ознайомити школярів із системою органів, з яких складається організм людини, та вчити розрізняти їх; розвивати інтерес до пізнання власного організму, уміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати, роботи висновки; виховувати дбайливе ставлення до власного здоров'я, потребу в здоровому способі життя.

Обладнання: відео, аркуш із завданням.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Гра «Долонька до долоньки».

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. *Бесіда вчителя з учнями.*

– *Як ви вважаєте, що люди цінують найбільше?*

(Відповіді учнів.) Зберіть із цих слів відоме прислів'я (жебрак, хворого, здоровий, щасливіший, короля).

«Здоровий жебрак щасливіший за хворого короля».

– Як ви розумієте це прислів'я?

– Один мудрець попереджав: «Ми помічаємо, що найцінніше для нас – це здоров'я, тільки коли його в нас уже немає».

– Так що ж людині потрібно для щастя? (Відповіді учнів.)

– Чи доводилось вам хворіти? (Відповіді дітей.)

– Чим хвора людина відрізняється від здорової? (Фото хворої та здорової людини.)

– Що таке здоров'я?

– Спробуйте зібрати з поданих слів визначення поняття «здоров'я» (злагоджена робота, органи, людина, внутрішні, зовнішні).

(Здоров'я – це злагоджена робота всіх органів людини, як зовнішніх, так і внутрішніх.)

– Для чого ж потрібно знати будову свого організму?

2. Гра «Я назву, а ти покажеш».

Учитель називає органи зовнішньої будови людини (ніс, очі, вуха, рот, руки й т. д.), а діти їх показують. Потім педагог називає один з внутрішніх органів, наприклад, серце.

– Чому ви не змогли показати цей орган? (Це внутрішній орган, він знаходиться всередині людського організму, прихований щільним і непрозорим покриттям – шкірою).

– Які ще внутрішні органи вам відомі?

– Чому ви не змогли виконати попереднє завдання повністю? (Ми не знаємо назв усіх внутрішніх органів).

– Якою буде тема нашого уроку? Мета?

– Сьогодні на уроці ми дізнаємось про унікальність людського організму, про частини, з яких він складається, та їхнє призначення.

– Яким чином ми можемо отримати інформацію? (З підручника, з додаткової літератури, спілкуючись один з одним.)

3. Перегляд відео про будову людського організму (загальна інформація).

Обговорення отриманої інформації:

- Що нового ви дізналися про будову тіла людини?
- Про які частини людського тіла ви почули вперше? Розкажіть про їхнє призначення.

– Які враження та думки викликав у вас перегляд відео?

III. Локалізація утруднень

Робота в підручнику (с. 11).

- Що таке організм?
- Що станеться, якщо будь-який орган почне погано працювати?

Робота в підручнику (с. 12).

- Допишіть висловлювання до кожного органа.

Фізкультхвилинка

IV. Самостійна робота із самоперевіркою

Дидактична гра «Органи людини. Розташуй правильно» (аркуш із завданням).

V. Рефлексія

- Із чого складається організм людини?
- Які органи є в людини? Чим вони відрізняються між собою?
- Чи можна з організму людини видалити якийсь орган? До чого це призведе?

Тема. Організм людини

Мета: узагальнити раніше отримані знання про організм людини; учити прислухатися до власного організму, щоб допомогти йому працювати ритмічно; формувати навички здорового способу життя; розвивати усвідомлене ставлення до результатів власної навчальної праці; розвивати такі прийоми розумової діяльності, як порівняння, класифікація, аналіз і синтез, уміння отримувати інформацію з різних джерел тощо.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

- В одного мудреця запитали: «Що для людини найважливіше – багатство чи слава?».

- Він відповів: «Ні перше, ні друге».
- Як ви гадаєте, що саме, на думку мудреця, є найважливішим для людини?

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

- Поясніть, як ви розумієте прислів'я: «Доки здоров'я служить, то людина не тужить». Справді, вартість здоров'я знає лише той, хто його втратив.
- Чи є людина частиною природи?
- Чим людина подібна до тварини? А чим відрізняється?
- Якою унікальною якістю володіє людина?

III. Виявлення причин утруднення і постановка навчального завдання

- Що слід знати людині, щоб тримати власне здоров'я у гарному стані?
- Сформулюйте тему нашого уроку.
- На які питання ви хотіли б отримати відповіді?

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Мозковий штурм.

- Погляньте один на одного. Скажіть, чим ми схожі?

2. Робота за змістом підручника (у парах).

Читання з помітками (с. 7-9).

- Що ви вже знали? Про що дізналися? Про що думали інакше? Які питання у вас виникли?
- Що таке організм?

3. Перегляд мультимедійної презентації «Організм людини» з поясненням і подальшим обговоренням.

- Можливо, ви знаєте назви інших органів, не згаданих у презентації?

Фізкультхвилинка

V. Первинне закріплення

- Спробуйте визначити, де у вашому тілі знаходяться означені органи.
- Як можна знайти серце, легені?

VI. Самостійна робота у групах

1. *Вирішення суперечки між органами* (підручник, с. 10).
2. *Доповідь кожної групи.*
3. *Загальний висновок.*

VII. Включення в систему знань і повторення

– Підпишіть на макеті назви органів людини, про які ми говорили сьогодні.

VIII. Рефлексія

Тема. Опорно-рухова система

Мета: ознайомити учнів з будовою тіла людини, з'ясувати значення опорно-рухової системи та її функції; розвивати спостережливість, уміння аналізувати й робити висновки в процесі практичної діяльності; розвивати монологічне мовлення, розширювати кругозір, збагачувати словниковий запас; прищеплювати інтерес до ведення здорового способу життя; закріплювати гігієнічні навички.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Гра «Дерево очікування».

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. Розгадування кросворда.

			П				
			Е				
Ш			Ч		К		
Л			І		И		
У	С	Л	Н		Ш		
Н	Е	Е	К		К		
О	Р	Г	А	Н	І	З	М
К	Ц	Е		И	В	Д	О
	Е	Н		Р	Н	О	З
		І		К	И	Р	О
				И	К	О	К
						В'	
						Я	

– Що таке організм?

2. Практична робота.

Ліплення чоловічка з тіста.

– Спробуйте поставити чоловічка. Чому це не виходить зовсім або погано виходить?

– А чому ми не розтікаємось як тісто? Бо для нас опорою є скелет.

Перегляд фрагменту мультфільму «Таємниця Коко».

– Чим відрізняється ходьба хлопчика від ходи скелета?

– Чому ми рухаємося плавно?

– Скелет і м'язи складають систему. Яку?

III. Виявлення причин утруднення і постановка навчального завдання

– Спробуйте сформулювати тему сьогоденішнього уроку. Які завдання ми перед собою поставимо?

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Мозковий штурм.

– Розгляньте скелет людини. Які частини виділено?

– Які органи розташовані у грудній клітці?

– Яку роль відіграє грудна клітка для серця й легень?

– А що захищає череп?

– Зробіть висновок: навіщо людині потрібен скелет?

Фізкультхвилинка

– Що дозволяло нам виконувати рухи під час фізкультхвилинки? А чи знаєте ви, звідки взялась така назва?

Учень-експерт доповідає:

– М'яз (мускул). У статті йдеться про те, як і чому в латинській мові було переосмислено слово «*musculus*» – мускул. Те саме сталось і з загальнослов'янським словом «миша»: рух м'язів під шкірою так нагадував мишачу біганину, що і в російській мові відбулося подібне переосмислення. Цікавим є інше – українське слово «*миша*» перегукується з латинським «*mos*». Таке дворазове запозичення привело до існування в українській мові двох однокорених слів (*м'яз і мускул*), що мають подібне значення.

2. Опрацювання статті в підручнику (с. 14).

– Чи треба тренувати м'язи?

– Що слід робити для цього?

3. Робота в парах.

Дати назву вправам у підручнику (с. 15).

4. Фронтальна робота.

– Які травми бувають? Яку допомогу потрібно надати людині при забитті, при переломі кісток?

5. Поради лікаря.

Читання з позначками. Обговорення.

V. Самостійна робота

– Заповніть картку.

М'язи кріпляться до _____, вони вміють _____, або _____;

Скелет захищає _____. М'язи і скелет складають _____.

Її головна роль – забезпечення _____ і _____ організму.

VI. Включення в систему знань

Скласти питання для інтерв'ю з теми. Організм людини.

VII. Рефлексія

Тема. Твоя постава

Мета: ознайомити учнів зі значенням постави в житті людини; показати вправи, які формують правильну поставу; виховувати бажання стежити за власною поставою в положенні сидючи і стоячи.

Тип уроку: урок рефлексії (практикум).

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Дивимось прямо, дихаєм рівно.

Глянем ліворуч, глянем праворуч.

Спинка рівненька у нас,

А постава – вищий клас!

II. Актуалізація опорних знань. Самовизначення до діяльності. Фіксація утруднення

1. *Тест. Оберіть правильну відповідь.*

1) Яку роботу виконує скелет?

- а) Передає сигнал до органів від головного мозку;
- б) опора і захист внутрішніх органів;
- в) приводить тіло до руху.

2) Яку роботу виконують м'язи?

- а) Розносять по організму корисні речовини;
- б) захищають внутрішні органи;
- в) приводять до руху кістки скелета.

3) При забитті потрібно:

- а) прикласти грілку;
- б) накласти гіпс;
- в) прикласти холод.

4) Що таке постава, на вашу думку?

Відповідь запишіть самостійно.

III. Виявлення причин утруднення

*Перегляд уривка з кінофільму «Пригоди Буратіно»
(як Мальвіна навчала Буратіно сидіти за партою).*

– Визначте тему нашого уроку.

IV. Практична робота

1. *Робота за змістом підручника (с. 17).*

– Хто знає, як можна перевірити власну поставу?

Перевірка постави учнями. Підсумки.

2. *Робота в групах.*

Кожна група добирає вправи, котрі сприятимуть правильній поставі, і дає відповідь на запитання:

«Що дає людині правильна постава?» (*перша група*);

«Чи може людина самостійно формувати власну поставу?» (*друга група*);

«Люди яких професій обов'язково повинні мати гарну поставу?» (*третья група*).

V. Рефлексія. Підсумки

Тема. Наше харчування та органи травлення

Мета: подати елементарні уявлення про органи травлення; формувати навички правильного харчування; розвивати аналітико-синтетичні та комунікативні вміння, пізнавальні інтереси учнів тощо; сприяти формуванню дбайливого ставлення до власного здоров'я.

Обладнання: дидактичний матеріал, проектор.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

- Продзвенів уже дзвінок, починаймо наш урок!
- Сьогодні в нас незвичайний урок: сьогодні ми з вами будемо дослідниками. Отже, потисніть один одному руки та побажайте успіху. Я теж зичу вам успіху!

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

- Діти, завдяки чому рухається транспорт?
- А звідки ми беремо енергію для свого руху? Якою буває їжа?

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

1. Робота в парах.

Скласти меню тварин і рослин з подальшою перевіркою.

2. Дидактична вправа.

Розділити продукти, малюнки яких вивішено на дошку, на дві групи: тваринного і рослинного походження.

- Для чого людині потрібно харчуватися?
- Чи довго ми можемо прожити без їжі?
- Якою повинна бути їжа?
- Що відбувається з нею в нашому організмі?
- Відповіді на всі ці та інші питання ви отримаєте сьогодні на уроці.

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Практична робота.

- Візьміть дзеркальце й подивіться собі в ротик. Що ви там бачите?
- Навіщо людині зуби, чи однакові вони?

– Чому так кажуть: «Хто довго жує, той довго живе?».

2. *Робота за змістом підручника.*

Учні за малюнком у підручнику знайомляться з видами зубів.

3. *Перегляд мультимедійної презентації «Мандрівка яблучка».*

– Що ж відбувається з їжею далі? Про це вам розповість звичайне яблучко.

(Учні знайомляться з органами травлення, а вчитель фіксує на дошці назви органів травлення, про які йшлося в презентації.)

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. *Робота за змістом підручника.*

Учням потрібно виділити різними кольорами органи травлення (с. 34, 38).

2. *Фізкультхвилинка.*

3. *Самостійна робота.*

Учні працюють на картках, вставляючи потрібні слова.

VI. Включення в систему знань і повторення

1. *Робота в групах.*

Учням потрібно за опорними словами розповісти про роль органів травлення.

2. *Ігрова вправа «Корисні поради».*

Школярі читають поради в підручнику. Якщо вони виконують їх, то плескають у долоні.

VII. Рефлексія діяльності

«Побудуй ряд».

(Учитель роздає картки з назвами органів травлення, а учні стають у такому порядку, у якому їжа проходить по організму людини).

VIII. Домашнє завдання

Учні мають побудувати схему джерел отримання енергії людиною (підручник, с. 39).

Тема. Продукти харчування та їхнє значення для організму людини

Мета: ознайомити учнів із необхідними організму поживними речовинами; формувати навички правильного харчування; розвивати аналітико-синтетичні та комунікативні вміння, пізнавальні інтереси, самостійність учнів тощо; сприяти формуванню дбайливого ставлення до власного здоров'я.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Обладнання: дидактичний матеріал, проєктор.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

- Девіз нашого уроку: «Хочу все знати».
- Які ми будемо на уроці? (*Активні, старанні ...*).

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Робота в парах.

Вправа «Закінчи речення» (учні доповнюють фразу назвами органів травлення).

2. Інсценізація.

Учень: Мені погано, живіт болить.

Учитель: А що ти сьогодні їв?

Учень: Омлет, булочку з варенням, бутерброд із сиром і ковбаскою, какао.

Учитель: Діти, чому в Михайлика живіт болить?

Учні: Багато з'їв.

Учитель: Правильно, ця їжа вже не принесе йому користі.

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

- Діти, а хто вже здогадався, про що піде мова на уроці?
- Сьогодні ми поговоримо про правильне харчування.

1. Практична робота.

В учнів на партах знаходяться етикетки від упаковок різних продуктів. Школярі читають етикетки та знаходять речовини, які містяться в цих продуктах: жири, білки, вуглеводи, вітаміни тощо.

– А чи знаєте ви, яку роль виконують ці поживні речовини в нашому організмі?

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. *Словникова робота. Робота за змістом підручника.*

1 ряд читає про вуглеводи;

2 ряд – про жири;

3 ряд – про білки. (Потім учні обмінюються інформацією.)

2. *Інсценізація.*

Стукіт у двері, забігає хлопчик-вітамін:

– А про мене забули?

– А ти хто такий?

– Я вітамін. Зараз я та мої друзі розповімо, для чого ми потрібні (розповіді учнів).

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. *Робота за змістом підручника.*

– Ви слухали уважно, а зараз знайдіть, про що наші друзі нам ще не розповіли (про мінеральні речовини).

– Знайдіть у підручнику відповідь на питання: «Скільки людина може прожити без їжі та води?».

2. *Фізкультхвилинка.*

3. *Обговорення ситуацій.*

Учні переглядають уривок із мультфільму про Нехочуху та обговорюють, чому він захворів (бо їв багато солодкого, а це не корисно).

VI. Включення в систему знань і повторення

1. *Робота в групах.*

Учням потрібно скласти збалансоване меню.

2. *Ігрова вправа «Корисні поради лікаря».*

Школярі читають поради в підручнику. Якщо вони їх виконують, то плескають у долоні.

VII. Рефлексія діяльності

Учням потрібно закінчити речення:

– Сьогодні на уроці я дізнався ...

– Мені було цікаво ...

– Мені запам'яталось ...

VIII. Домашнє завдання

Школярі мають скласти міні-книжечку «Прості та корисні страви».

Тема. Видільна система людини

Мета: ознайомити учнів з органами видільної системи та їхнім значенням; узагальнити відомості про органи травлення; розвивати аналітико-синтетичні та комунікативні вміння, пізнавальні інтереси, самостійність учнів тощо; сприяти формуванню дбайливого ставлення до власного здоров'я.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Обладнання: дидактичний матеріал, проектор.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Станьте в коло, посміхніться один до одного та побажайте успіху.

Девіз: «Ми готові працювати і нове щось пізнавати».

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Дидактична вправа «Закінчи речення».

Педагог називає функцію органа травлення, а учні повинні назвати цей орган.

2. Проблемна ситуація.

– Діти, а що ви робите зі старими речами та іграшками?

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

– Як наш організм позбувається шкідливих речовин та які органи за це відповідають?

– Діти, хто вже здогадався, про що піде мова на уроці?

– Сьогодні ми дізнаємось, як наш організм позбувається шкідливих речовин.

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Практична робота «Вдих – видих».

(Висновок: коли ми видихаємо, ми позбуваємось вуглекислого газу.)

2. Робота за змістом підручника.

Читання з помітками. Діти позначають органи видільної системи.

3. Фізкультхвилинка.

V. Включення в систему знань і повторення

1. Робота в групах.

Метод «Карусель».

Кожна група учнів пише по одному реченню на аркушах, відповідаючи на запитання: «Що я знаю про органи травлення?». Потім школярі обмінюються листочками, дописуючи ще одне речення, і т. д. Закінчивши завдання, вони визначають, яка група найкраще відповідала й перевіряла написане.

VII. Рефлексія діяльності

Учням слід закінчити речення:

- Мені було цікаво на уроці ...
- Мені запам'яталось ...

Тема. Шкіра. Властивості шкіри. Перша допомога при опіках та обмороженні

Мета: сформувати в учнів елементарні уявлення про шкіру та її значення для людини; формувати навички догляду за шкірою; розвивати аналітико-синтетичні та комунікативні вміння, пізнавальні інтереси учнів тощо; сприяти формуванню дбайливого ставлення до власного здоров'я.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Обладнання: дидактичний матеріал, люстерко.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

– Закінчіть речення: «Сьогодні на уроці ми будемо... (активними, старанними, дружними...)».

(Учні стають у коло, тиснуть один одному руки й називають, якими вони будуть на уроці.)

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Робота над загадками.

– Тіло щільно прикриваю і його я захищаю,

Піт назовні виділяю,

Дихати люблю, все відчувувати,

Температуру тіла регулювати.

– Який одяг росте разом з нами? (*Шкіра.*)

– Діти, що ви знаєте про шкіру? Навіщо шкіра людям?

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

1. Робота в парах.

На партах знаходяться малюнки із зображенням лицаря та пейзажу. Учні припускають, що йтиметься про значення шкіри для людини.

– Так, сьогодні на уроці ми вивчатимемо властивості шкіри.

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Практична робота «Властивості шкіри».

A. Гра «Чарівний мішечок».

Учні відгадують, який предмет заховано в мішечку, не дістаючи цей предмет.

– Що допомогло вам відгадати предмет? (*Шкіра.*)

B. Робота в парах.

Діти розглядають шкіру через збільшувальне скло, фіксуючи результати в підручнику.

B. Робота з люстерком.

Учні проводять пальцем по своєму лобі та прикладають палець до люстерка. Висновок фіксують у підручнику. (*На шкірі є жир і піт.*)

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. Робота за змістом підручника (частина 3, с. 47-48).

2. Фізкультхвилинка.

3. Робота в групах.

Учні складають прислів'я про чистоту свого тіла.

4. Робота в підручнику.

Малювання предметів догляду за шкірою (с. 48).

VI. Включення в систему знань і повторення

1. Дидактична вправа «Знайди небезпечний предмет».

На столі покладено склянку, крейду, праску, ручку.

– Що є небезпечним для шкіри? Чому?

– Як допомогти людині, коли вона обпіклась?

2. Перегляд мультфільму про Лунтика.

– Що сталося з героями взимку? (Обмороження.)

– Що ви їм порадили б, щоб уникнути обмороження?

3. Робота за змістом підручника.

Учні дізнаються, що треба робити при обмороженні.

VII. Рефлексія діяльності

1. Перегляд мультфільму «Мийдодір».

Учні переглядають кінцівку мультфільму, співаючи разом з героями пісню.

2. Бесіда вчителя з учнями.

– Про що корисне ви дізнались на уроці?

Тема. Якщо хочеш бути здоровим – загартовуйся!

Мета: поглибити знання учнів про вплив загартовування на здоров'я, дослідити особливості комплексного загартовування сонцем, повітрям, водою та процедури загартовування; формувати в учнів навички загартовування; виховувати прагнення систематично займатися загартовуванням аби зміцнити власне здоров'я.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Обладнання: дидактичний матеріал, проектор.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Привітання (учні стають у коло, передають один одному м'яч і говорять комплімент).

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. Рольова гра «Лікар».

На столі покладено різні *предмети* (вату, йод, рукавичку, кригу, склянку з водою).

– Як ці предмети допоможуть при опіках, обмороженні та пошкодженні шкіри?

2. Перегляд мультфільму «Лунтик».

– Чому Кузя та Лунтик захворіли?

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

– Чи зможемо ми допомогти героям мультфільму?

– Чого вони не знали?

– Сьогодні на уроці ми говоритимемо про правила загартовування та їхні види.

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. *Відгадування загадок.* (Загадки про сонце, повітря, воду.)

– Що саме допомагає нам бути здоровими, ви дізнаєтесь, коли відгадаєте ці загадки.

2. Словникова робота.

– Як ви розумієте слово «загартовування»?

Загартовування – розумне використання сонячних променів, води й повітря для зміцнення здоров'я.

V. Первинне закріплення у зовнішньому мовленні

1. Робота в групах «Ажурна пилка».

Учні за підручником знайомляться з видами загартовування, обмінюючись інформацією.

2. Фізкультхвилинка.

VI. Включення в систему знань і повторення

1. Творча робота.

Учням слід показати за допомогою рухів улюблену процедуру загартовування.

2. Робота в парах «Виправ помилки».

Школярі розглядають малюнки в підручнику та визначають, яких помилок припустились діти.

VII. Рефлексія діяльності

1. Читання вірша хором.

Повітря, сонце та вода –
Для всіх хвороб то є біда.
Тож гартуватись, друже, слід,
Щоб врятуватися від бід.

До сонця личко підставляй,
Водою тіло обливай,
Морозу, холоду не бійся,
А для сміливості посмійся!

- Який висновок ви зробили із сьогоднішнього уроку?
- Яким чином ви будете загартовуватись?

VIII. Домашнє завдання

Учням потрібно розповісти про загартованих людей, зокрема, як вони досягли такого результату.

Тема. Органи чуття

Мета: формувати в учнів уявлення про органи чуття та їхнє значення в житті людини; розвивати творчу активність, уважність; виховувати дбайливе ставлення до власного організму, прагнення берегти здоров'я.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Обладнання: дидактичний матеріал.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Привітання (*учні стають у коло, передають один одному м'яч і говорять комплімент*).

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення

1. *Прослуховування мелодії.*

2. *Робота в парах.*

Учні із заплющеними очима відгадують назви предметів.

3. *«Спробуй на смак».*

Учитель дає учням покуштувати лимон, яблука та інші фрукти, а діти із заплющеними очима відгадують їхні назви.

- Що ви відчували?
- Що вам у цьому допомогло?

III. Виявлення причин утруднення та постановка мети діяльності

- Якщо ми заплющимо очі, закриємо вуха й ніс, чи зручно нам буде?
- Сьогодні на уроці ми поговоримо про наших помічників, які допомагають нам пізнавати довколишній світ.

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Робота за змістом підручника.

Учням потрібно відгадати й намалювати органи чуття.

V. Включення в систему знань і повторення

1. Метод «Кластер» (складання схеми).

Учні діляться на групи, кожна група працює з одним органом чуття за підручником, виділяючи різними кольорами головне. Відповідаючи, школярі заповнюють схему. Таким чином, у кінці уроку діти отримують цілісну картину про органи чуття.

2. Фізкультхвилинка. Гра «Роби все навпаки».

- Руки вгору!
- Руки вперед!
- Нахил ліворуч!
- Нахил праворуч!

3. Ігрова вправа «Поради лікаря».

Учні читають поради в підручнику. Ті, хто виконує ці поради, плескають у долоні.

4. Ігри та вправи на розвиток уваги і пам'яті (за вибором учителя).

Друкарська машинка (кожному учневі присвоюється певна літера, потім учитель називає слова, а учні «друкують» їх).

VII. Рефлексія діяльності

Учні закінчують речення:

- Мені було цікаво на уроці ...
- Мені запам'яталось ...
- Мені сподобалось ...

Тема. Мозок і мислення. Пам'ять, увага, уява

Мета: пояснити значення нервової системи для людини, подати учням відомості про органи нервової системи, механізм роботи головного мозку, про різні види пам'яті; пояснити необхідність дотримання нервової системи у здоровому стані; розвивати розумові операції (порівняння, аналіз, узагальнення), логічне мислення, уяву, пам'ять; виховувати уважне ставлення до власної нервової системи та до умов, які ми створюємо для людей довкола нас; формувати навички усвідомленого дотримання режиму дня.

Тип уроку: урок відкриття нових знань.

Обладнання: дидактичний матеріал, проєктор.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

– Ми продовжимо вивчати організм людини. Для чого, на вашу думку, потрібно вивчати цей розділ? Відповідь на це запитання – у девізі уроку: «Щоб здоров'я зберігати – треба організм свій знати».

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. Бесіда.

– Які органи допомагають людині розпізнати приємну та неприємну їжу?

– Про що людина дізнається за допомогою носа?

– Про що можуть розповісти людині очі?

– Чи даєте ви команду легеням вдихнути або видихнути повітря?

– Чи реагуєте ви на укол, зауваження, чи розумієте оточуючих, умієте вирішувати завдання, тобто мислити, чи рухаєтесь? Що дає вам накази: йти, думати, співати, читати, говорити?

– Відповісти на це питання вам допоможе головоломка «Слово в слові». Назвіть, яке слово сховалося в іншому слові (слайд 1). (Учні називають слово «мозок»).

– Отже, яка тема сьогоднішнього уроку?

– Яку мету поставимо?

– Сьогодні ми будемо говорити про внутрішній світ людини і досліджувати його.

2. *Бесіда.*

– Мозок людини – дуже складний, дивовижний орган. Саме завдяки мозку ми з вами мислимо, відчуваємо запахи, звуки, запам'ятовуємо, можемо уявити уявні та реальні картинки. Мозок має властивість відображати реальну дійсність, яку ви або бачите або чуєте, або читаете про неї. Людина завжди сповнена почуттів, переживань, емоцій. Якщо людині добре – вона радіє. Якщо погано – журиться. Навіть власну поведінку людина може регулювати самотужки. Усе це становить наш внутрішній світ, світ нашої душі. А вивчає душевний світ наука психологія (від *грец.* «*псюхе*» – душа, «*логос*» – наука).

– До душевного світу належать психічні процеси, за допомогою яких людина пізнає навколишній світ. Деякі з них ми сьогодні будемо досліджувати.

3. *Робота з підручником.*

Читання статті, відповіді учнів на запитання (с. 67).

– А щоб наші органи довго нам служили, їм необхідні догляд і турбота. Сьогодні ми вивчимо зарядку для очей.

Фізкультхвилинка

Щось набридло вже сидіти,
Варто трохи відпочити.
Треба дружно всім нам встати –
Фізкультхвилинку розпочати.

III. Локалізація утруднення

1. *Пам'ять* (с. 69).

– Діти, яке сьогодні число? Коли у вас день народження? Скільки буде двічі по два? Якого кольору горобина? Як нявкає кішка? Де ти живеш? В якій школі вчишся? Що таке квадрат? (*Учні відповідають.*)

– Звідки ви про це знаєте, адже сьогодні ми не говорили про це? (*Запам'ятали.*)

– Дуже добре! Усе це відбувається за допомогою пам'яті.

– Проведемо *експеримент.*

Вибирається 1 учень, котрий отримує наступне завдання: подивитись на клас і вийти за двері. У цей час деякі діти пересідають на інші місця. Учні, котрий на деякий час вийшов з класу, пропонують згадати, як усе було, і розсадити всіх школярів на свої місця.

Висновок: людина запам'ятовує та накопичує інформацію в мозку.

2. Мислення (с. 67).

– Дослідимо ще один психічний процес. Перед вами фрагменти малюнка. Складіть пазли й отримайте картинку. Хто швидше?

– Як і за допомогою якого психічного процесу вам вдалось «побудувати» картинку?

Висновок: так, за допомогою мислення ми отримуємо відомості про навколишній світ, вирішуємо різні завдання, відповідаємо на питання, міркуємо, порівнюємо, робимо висновки тощо.

3. Уява.

– Ще один експеримент.

Вправа «Чарівний олівець» (завдання 6, с. 76).

– Чи вдалося вам намалювати спільний малюнок? У цьому нам допомагає психічний процес під назвою «уява». За допомогою уяви ми подумки бачимо цілі фільми, коли читаємо або слухаємо книги й розповіді, можемо придумати будь-які казкові та реальні картини, подорожувати планетою, розглядаючи карту, здійснювати мандрівку в минуле і майбутнє.

4. Увага (завдання №№ 1-2, с. 70).

Гра «Виправ помилки».

Висновок: пам'ять, мислення, уява, увага працюють разом. З їхньою допомогою ми пізнаємо навколишній світ, працюємо і творимо.

5. Таблиця на дошці.

	Мозок			
	Психічні процеси			
Мислення	Пам'ять	Увага	Уява	

IV. Включення в систему знань і повторення

1. Гра-вправа «Корисні поради» (с. 77).

Учні читають уголос поради. Той, хто виконав добру пораду, плескає в долоні.

– Дайте відповідь на запитання:

1) Здатність людини пізнавати навколишній світ за допомогою органів чуття. (*Відповідь: сприйняття.*)

2) Орган, у якому «розміщується» розум людини. (*Відповідь: мозок.*)

3) Здатність зберігати отриману інформацію. (*Відповідь: пам'ять.*)

4) Здатність обдумувати, порівнювати, класифікувати отримані відомості. (*Відповідь: мислення.*)

5) Наука, що вивчає внутрішній світ людини. (*Відповідь: психологія.*)

6) Здатність уявляти те, чого немає. (*Відповідь: уява.*)

7) Здатність мозку зосередитися на чомусь. (*Відповідь: увага.*)

V. Рефлексія діяльності

– Сьогодні ми досліджували внутрішній світ людини. За допомогою яких психічних процесів ми це робили?

Самооцінка.

Домашнє завдання.

Тема. Здоров'я – найдорожче багатство

Мета: продовжувати формування уявлень учнів про здоров'я як великий дар та здоровий спосіб життя, формувати навички самостійного здобуття знань, вилучення необхідних аргументів (матеріалів) на підтвердження власної думки; розвивати вміння презентувати результати індивідуальної та спільної роботи; виховувати бажання вести здоровий спосіб життя.

Тип уроку: урок загальнометодологічної спрямованості.

Обладнання: демонстраційний матеріал («дерево очікувань», слова з теми «Здоров'я», склади для гри «Розсипанка», запитання для роботи в командах), роздавальний матеріал (папки із завданнями, «листячко»).

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

1. Емоційне налаштування учнів.

Доброго здоров'я, діти, доброго вам дня!
Хай вам ясно сонце світить у вікно щодня,
Хай сміється мирне небо і дивує світ,
А земля нехай дарує вам барвистий цвіт!
Бо здоров'я, любі діти, це є головне,
Будь здоровий і веселий – й щастя не мине!

2. «Дерево очікувань».

На партах у кожної пари учнів покладено «листочок» із «дерева очікувань». «Листок» має два кольори: з одного боку він жовтий, з іншого – зелений. Педагог пропонує учням на жовтій стороні аркуша записати очікування від уроку, повідомити про них класу й повісити «листок» на «дерево». Наприкінці уроку, якщо очікування справдяться, школяр змінює колір «листячка» на зелений.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. Технологія «Мозковий штурм».

Робота в групах.

– Діти, уявіть собі, що ви заблукали в густому, непрохідному лісі. І ось перед вами з'явилося три дороги, кожна з яких може вивести з лісу за певних умов. Першою дорогою підеш – багатство знайдеш, а здоров'я втратиш. Другою дорогою підеш – половину багатства знайдеш, а половину здоров'я втратиш. Третьою дорогою підеш – багатства не знайдеш, проте здоров'я збережеш.

– Який ваш вибір? Обґрунтуйте власну думку. (Учні працюють у групах, потім обирають представника, котрий висловлює думку групи).

Висновок. Найкраще піти третьою дорогою, оскільки здоров'я – головне багатство людини. Отже, тема нашого уроку «Здоров'я – дорожче за багатство».

2. Асоціативний куц.

– Діти, а що означає бути здоровим? Яку людину можна назвати здоровою? (Бути здоровим – значить бути веселим, життєрадісним, працьовитим, бадьорим, з надією зустрічати новий день, відчувати себе посправжньому щасливим, добре навчатися, грати в різні ігри, коли нічого не болить, і т. д.)

3. Гра «Розсипанка».

– У мене на дошці розсипалися склади. Вам потрібно зібрати й прочитати приказку.

Здо   скарб   жит   най   у
   біль   ро
   ший   в'я   ті

(Здоров'я – найбільший скарб у житті.) Чому здоров'я вважають найбільшим скарбом? Щоб зрозуміти це, я попрошу вас пояснити значення слова «скарб». (Після висловлювань учнів педагог може запропонувати одній з груп звернутись до тлумачного словника та прочитати значення цього слова: «Скарб – те, що має надзвичайну цінність, виняткові якості».)

– Які ще скарби існують у житті людини? Чому саме здоров'я є надзвичайною цінністю?

– Кожен з нас отримав у дар життя. Як ми скористаємось цим даром – залежить тільки від нас. Щоб нам жилося легко, щоб ми щоранку прокидалися з посмішкою, треба бути здоровими. І сьогодні ми з вами зробимо ще кілька кроків, які допоможуть кожному з вас не тільки отримати цікаву інформацію, нові знання, а й допомогти іншим стати ще здоровішими, а значить, щасливішими.

На дошці з'являються запитання.

– Чи можете ви зараз дати повні відповіді на них?

– Які народні прислів'я та приказки на цю тему існують? Як саме ви піклуєтесь про власне здоров'я? Хто повинен дбати про здоров'я людей і яке відношення до цієї теми має Гіппократ? Чому люди Давньої Греції поклонялися богині Гігієї? Чи знаєте ви тварин-лікарів? Якщо так, то від чого вони зможуть нас вилікувати?

III. Локалізація утруднення

Гра «Ти – мені, я – тобі».

Кожна команда обирає представника, котрий виходить до дошки й пропонує запитання команді-сусіду.

Таким чином, кожна команда може самостійно опрацювати завдання з підручника або конверта, у якому міститься додаткова інформація, записати в підручник відповіді, підкреслити відповідь тощо. Учитель за потребою нагадує правила роботи в команді або просить дітей нагадати ці правила.

IV. Побудова проекту виходу з утруднення

Робота за змістом підручника (с. 78-79).

Після опрацювання теми група, котра отримала певне завдання, оформлює «корисну листівку». Представник групи виходить до дошки і презентує виконану роботу.

V. Узагальнення утруднення у зовнішньому мовленні

1. Гра «Так чи ні».

Учитель зачитує твердження, а учні жестами показують «так» чи «ні». За допомогою фронтального опитування деякі учні пояснюють правильність чи хибність твердження.

– Здоров'я – всьому голова.

– Хворий радий і золотому ліжку.

– Якщо ви веселі й вам хочеться бігати, стрибати, то ви хворі.

– Про моє здоров'я повинні піклуватись усі, крім мене.

– Гіпократ – перший учитель Давньої Греції, який залишив по собі таблицю множення.

– Богиня Гігієя – богиня здоров'я. Перші правила для зміцнення здоров'я згодом стали називати гігієнічними.

Фізкультхвилинка

Учні слухають вірш і виконують рухи, імітуючи рухи тварин.

«Рано-вранці крокодили

На зарядку всі ходили ...».

VI. Самостійна робота із перевіркою за еталоном

1. «Ажурна пилка».

Учитель пропонує командам змінити свій склад за методом «Ажурна пилка». Учні працюють разом, виконуючи завдання в підручнику. Через деякий час команди повертаються до початкового складу та перевіряють завдання. Педагог пропонує учням подякувати один одному за спільно виконану роботу.

VII. Включення в систему знань і повторення

Гра «Завдання по колу».

– Сьогодні ми з вами зробили ще кілька кроків назустріч здоровому способу життя. І зараз я пропоную вам допрацювати листівку «Корисні поради для здоров'я». Кожна група записує за допомогою прислів'їв одну корисну пораду і передає її іншій команді. Таким чином, знаючи й дотримуючись цих порад, ви допоможете стати здоровішими та щасливішими не тільки собі, а й своїм друзям.

VIII. Рефлексія діяльності

«Дерево очікувань».

– Чи здійснились ваші очікування? Якщо так, то представники груп виходять до дошки і перегортають листячко.

– У здорового дерева міцне коріння, красива крона, чарівне зелене листя. Сподіваюсь, що в процесі спільної роботи кожен з вас отримав нові знання, відчув задоволення та зрозумів, що здоров'я – це найцінніший скарб у житті. Бережіть його! Прошу вас подякувати один одному за роботу усмішкою і доброзичливими жестами.

Отже:

Здоров'я – це сила,
Здоров'я – це клас
Хай буде здоров'я у вас і у нас!

Тема. Я людина – частина суспільства. Моє оточення

Мета: продовжувати формувати уявлення учнів про людину як частину суспільства, про взаємозв'язки між людиною та її оточенням; учити школярів встановлювати паралелі між раніше вивченими та новими поняттями; формувати вміння узагальнення та систематизації текстового матеріалу, розвивати вміння самостійного здобуття знань, вилучення необхідних аргументів (матеріалів) на підтвердження власної думки; розвивати вміння аналізу й самоаналізу; формувати соціальну та комунікативну компетентність учнів, виховувати в них прагнення до саморозвитку.

Тип уроку: урок загальнометодологічної спрямованості.

Обладнання: таблиця «Кошик ідей», запитання для роботи в командах, папки із завданнями.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Психогімнастика.

– Відчуймо себе часточками колективу, рідного краю, держави, Всесвіту і скажімо собі:

– Я прийшов (прийшла) на урок (для чого?), щоб навчатися.

– Треба бути (яким?) спокійним, уважним.

– Зі мною поруч (хто?) мої друзі, вчитель.

– Вони мене (що роблять?) поважають.

– Мені це (як?) приємно.

– Я готовий (готова) (до чого?) до успішної роботи.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. Інтерактивна вправа «Незакінчене речення».

(Завдання в парах і групах.)

Учитель пропонує учням пригадати тему минулого уроку і за допомогою інтерактивної вправи додати слова в речення. (На столі в кожній парі учнів покладено картки. Діти читають завдання, разом розв'язують його і дописують речення. Після опрацювання завдання педагог пропонує перевірити різні варіанти відповідей, і якщо вони збіглися, поставити знак «+», а якщо ні – поставити знак «-»).

1) Коли я йду вулицею, де немає дерев і багато машин, у мене починає ... (_____), тому що не вистачає кисню.

2) У парковій зоні, у лісі я почуваю себе ... (_____), бо там відсутні вихлопні газы, асфальт.

3) Коли я знаходжусь у кімнаті, де палять, у мене... (_____), тому що дим шкідливий для людського організму.

4) Коли я чую спів птахів у лісі, у парку, мені стає (_____), бо спів пташок благотійно впливає на нервову систему, заспокоює її.

5) Коли я хворію і кашляю, то (_____), бо ці рослини мають лікувальні властивості й зміцнюють моє здоров'я.

6) Коли мені треба втамувати спрагу, я (_____), бо вона – основа життя на землі.

7) (_____) – найбільший скарб на землі.

2. Метод «Кошик ідей».

Мета – актуалізувати опорні знання, мотивувати до пізнавальної діяльності.

Учитель пропонує учням запитання: «Що є найбільшим

і найдорожчим скарбом для кожної країни?» (*діти обговорюють питання в групах і записують власні думки*).

Педагог розташовує на дошці «Кошик ідей», до якого збирають усі думки та відповіді. Перед тим, як покласти «ідею», представник команди зачитує її, обґрунтовуючи думку команди.

Учні мають дійти висновку, що людина – це найбільший і найдорожчий скарб у кожній країні, адже все в країні має бути спрямоване на благо людини, і разом з тим, усе це створює сама людина.

3. Метод «Мозковий штурм».

Учитель:

– Мабуть, ви вже зрозуміли, що наш урок присвячено людині. Людину вважають частиною живої природи. Що спільного ми маємо з іншими представниками живої природи? (*Відповіді учнів.*) На дошці з'являється таблиця:

Людина	Частина (...)
Частина живої природи	
народжується	
росте	
дихає	
харчується	
розвивається?	
мислить?	
говорить?	

– Як ви вважаєте, чому біля деяких відповідей я поставила знак питання? Чи всі об'єкти живої природи (рослини, тварини тощо) володіють цими якостями?

– За яких умов у людини розвивається мозок, мовлення, мислення, здатність до співчуття, уміння мріяти, фантазувати, творити? У якому оточенні кожен з нас відчуває себе впевнено?

III. Локалізація утруднення

– Сьогодні на уроці я хочу запропонувати вам подивитись уривок із мультфільму. Будьте уважні, тому що після перегляду вас очікує бліц-опитування (*учні переглядають початок мультфільму «Мауглі» за книгою Р. Кіплінга*).

Бліц-опитування:

– Хто головний герой? Які риси Мауглі були притаманні звірам? Чому так сталося, на вашу думку?

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Бесіда вчителя з учнями.

– Уявіть собі, якби Мауглі виховувався в родині, серед людей, чи була б у нього така сама поведінка? Чому ви так вважаєте? Що ж робить людину людиною? Чи потрібне людині суспільство?

– Я пропоную вам прочитати інформацію, котра допоможе вам зрозуміти значення цього слова. У кожного на парті є картка з тлумаченням цього слова. (*«Суспільство – це об'єднання людей, які взаємодіють, залежать один від одного».*) Учні повертаються до останнього запитання і дають відповідь.

Фізкультхвилинка «Зроби навпаки»

Учитель пропонує учням виконувати рухи, але не ті, котрі він показує або говорить, а інші, протилежні за значенням. Наприклад: *«Руки донизу!»* (*діти піднімають руки догори*).

2. «Метод доречних задач».

– А зараз повернемося до таблиці. Частиною якої спільноти є кожна людина? (*Частиною суспільства.*) Куди ми запишемо слова «розвивається», «мислить», «говорить»? (*Учитель заносить ці слова до другого стовпчика.*)

– Щоб зрозуміти, які ознаки притаманні людині як частини суспільства, педагог пропонує дітям підкреслити в картці слова, котрі характеризують людину як суспільну істоту, а потім перевірити результати роботи за допомогою гри «Так чи ні». (*У картці записано слова «народжується», «харчується», «розвивається», «розмовляє», «дихає», «міркує», «говорить», «радіє», «працює», «спілкується», «розмножується», «творить».*) Потім до другого стовпчика додаються слова-відповіді.

Висновок: жодна людина не існує сама по собі, і кожен з нас може жити лише серед людей. У суспільстві людина розвиває свій мозок, мовлення, вчиться радіти, мріяти, відчувати.

3. Робота за змістом підручника.

– Кожен з нас належить до певного колективу, групи, вікової категорії. Що ж це за категорії? Кожна група прочитає опис категорії в підручнику (с. 80-81). А щоб дізнатися, якої саме, ви маєте розшифрувати її назву. (Можна використовувати прийом «закресли літери», шифровку за алфавітом тощо.)

Після опрацювання матеріалу команди обирають представників, котрі ознайомлюють присутніх з отриманою інформацією. Команда має змогу уточнювати, доповнювати відповіді.

V. Узагальнення утруднення у зовнішньому мовленні

1. *Завдання на виявлення всіх ознак і взаємозв'язків поняття* (підручник, с. 81).

– Домалюйте себе у вашому особистому просторі. Підпишіть під смайликами імена людей та познайомте з ними свого партнера по команді (*робота в парах*).

VI. Самостійна робота з перевіркою за еталоном

1. *Гра «Читай, міркуй, вирішуй» (тести).*

– Скажіть, будь ласка, чи завжди у вас гарний настрій?
– Чи завжди ви знаходитеся у комфортному середовищі?
– Зараз я пропоную вам опрацювати завдання, котрі допоможуть вам і вашим друзям зробити правильні висновки.

VII. Включення в систему знань і повторення

1. *«Закінчи речення».*

– Людину творить ..., у якій вона народилась, але й країну створює...

– Суспільство досягає найвищого розвитку, коли складається зі всебічно розвинутих...

– Щоб дитина стала справжньою людиною, їй потрібно...

VIII. Рефлексія діяльності

На дошці прикріплено плакат, на котрому намальовані кола зеленого, жовтого, блакитного й червоного кольорів. У дітей на партах покладено малюнки облич. Учитель пропонує домалювати кожне обличчя і прикріпити його в тому місці, котре відповідає настрою кожного учня.

Зелений колір: сьогодні на уроці я почув цікаву інформацію, отримав нові знання, активно працював.

Жовтий колір: на уроці я почув цікаву інформацію, отримав нові знання, однак не все, про що ми говорили сьогодні, знадобиться мені в житті.

Блакитний колір: загалом урок мені сподобався, було цікаво, але більше сподобались ті моменти, коли мої друзі допомагали мені виконувати завдання.

Червоний колір: інформацію, котру ми отримали сьогодні, я міг би знайти в Інтернеті, на уроці працював без настрою, мені було нецікаво.

– Подякуйте своїм друзям, скажіть їм приємні слова.

Наприкінці уроку вчитель може запропонувати *послухати вірш* Н. Фольмер «Справжня дружба» (підручник, с. 83).

Тема. Ми українці, ми європейці

Мета: систематизувати знання учнів про Батьківщину, формувати в них уявлення про Україну як незалежну європейську державу з власною історією та багатою культурною спадщиною; поглибити знання про Європейський Союз та його символіку; розвивати в учнів образне мислення, уяву; виховувати повагу та гордість до держави, українського народу, рідного краю.

Тип уроку: урок загальнометодологічної спрямованості.

Обладнання: демонстраційний матеріал (карта України, фото прапора Євросоюзу, гімн Євросоюзу, вербова гілочка, синє полотно, 12 жовтих паперових зірочок, контурна карта Європи), роздавальний матеріал (папки із завданнями, фарба, пензлик).

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Сьогодні у нас незвичайний урок:
Сьогодні ми зробимо ще один крок
В країну відому, в країну чудову,
Що нас так чекає й збагачує мову.

Тож сядьте рівненько, будьте уважні,
Щоб працювати було нам неважко.

II. Актуалізація знань і фіксація утруднення в діяльності

1. *Бесіда вчителя з учнями.*

– Я почну наш урок із загадки, котра допоможе вам зрозуміти, про що піде мова сьогодні. Послухайте цю загадку та відгадайте, про що вона.

На ріднім полі шепчуть колоски,
Я рад би знати тихі їх думки.
Я слухав, чув, як кожна колосина
Шептала тихо слово: ... (Україна).

– Про що ми будемо говорити сьогодні? (Про найдорожче, що є в кожного з нас – про Батьківщину, нашу Україну.)

– Чим є Україна для кожного з вас?

2. *Творча справа. Коло роздумів «Україна – це...».*

Учні стають у коло, передають один одному вербову гілочку – символ України і відповідають на запитання. Під час виконання цієї справи на дошці можна створити асоціативний куц.

Висновок: Україна – наша рідна земля. Ми народились і живемо в Україні, це наша Батьківщина, наш улюблений куточок на Землі. Вона має багату культуру, звичаї і традиції, власну мову й історію, красиву природу. Але найбільше Україна може пишатися своїм талановитим і працьовитим народом.

3. *Робота з картою.*

Діти, знайдіть на карті нашу країну. Яка вона за розміром: велика чи маленька? (Відповіді учнів.) З якими країнами межує Україна? (Відповіді школярів.)

Перегляд відеокліпа «Це моя Україна!».

4. *«Розшифруй тему уроку».*

Ми , ми .

5. *«Постав запитання».*

Робота в групах.

– Чи багато кожен з вас знає про Україну, Європейський Союз (ЄС) і країни, які входять до його складу?

– Кожен з вас зараз має змогу поставити запитання, на яке ви хотіли б отримати відповідь. (У кожній групі є картка з одним із запитань: що? де? коли? чому? скільки? яким чином? Працюючи в групах, учні ставлять запитання один одному. У такий спосіб на дошці з'являються запитання, відповіді на які діти отримуватимуть протягом уроку.)

– Що спільного в Україні та Європейського Союзу?

– Чому Україну вважають незалежною демократичною європейською державою? Коли в нашій країні святкують День Конституції?

– Де знаходиться географічний центр Європи?

– Чому на прапорі країн ЄС 12 зірок?

– Скільки країн входять до складу Європейського Союзу?

– Яким чином країни об'єдналися і ввійшли до складу ЄС?

III. Локалізація утруднення

1. Інтерактивна вправа «Мікрофон».

Україна розташована в самому центрі Європи. Україна – найбільша за площею країна з тих, що повністю перебувають у межах Європи. Її територія становить 603,7 тис. квадратних кілометрів. На заході Україна межує з країнами, котрі, об'єднавшись, утворюють Європейський Союз. Діти, а що ви знаєте про Європейський Союз (ЄС)? (Відповіді учнів.) Наші помічники-дослідники допоможуть нам дізнатись більше про Євросоюз.

IV. Побудова проєкту виходу з утруднення

1. Виступи учнів.

Перший учень-дослідник:

– Європейський Союз – це об'єднання європейських країн, що поєднало європейські народи в єдину родину для спільного стабільного розвитку. Кожна країна в ЄС є особливою, індивідуальною частиною єдиного європейського цілого.

Другий учень-дослідник:

– До ЄС входить 28 країн. Громадяни цих країн можуть

вільно подорожувати Європою. Завдання, які ставить перед собою ЄС, – це пропаганда здорового способу життя, здобуття гарної освіти для кожного громадянина, забезпечення чистоти навколишнього середовища, допомога країнам, які її потребують.

Третій учень-дослідник:

– Євро – грошова одиниця країн-членів ЄС. *(На монетах одна сторона однакова для всіх, а інша зображує країну, у якій цю монету було виготовлено.)* Найбільш поширеними мовами є англійська, французька та німецька. Європейський Союз має власні символи. Це прапор і гімн.

Четвертий учень-дослідник:

– Історія створення прапора починається в 1955 році. Тоді Європейський Союз існував лише у вигляді Європейського об'єднання вугілля та сталі, до якого входило шість країн. Однак існувала окрема організація – Рада Європи, заснована на кілька років раніше для захисту прав людини та збереження європейської культури. У той час Рада Європи добирала собі емблему. Після активних обговорень було прийнято нинішній варіант прапора – коло з 12 золотих зірок на блакитному тлі.

П'ятий учень-дослідник:

– У різних традиціях «12» є символічним числом, котре означає абсолютну досконалість. Це також кількість місяців у році та кількість цифр на циферблаті годинника, тоді як коло є ще й символом єдності. Так народився європейський прапор, котрий представляє ідеал об'єднання народів Європи. На ньому сяє дванадцять зірок як символ довершеності, повноти та єдності.

Шостий учень-дослідник:

– У широкому значенні гімн Європейського Союзу є гімном усієї Європи. Музику взято з Дев'ятої симфонії, яку Людвіг ван Бетховен написав у 1823 році. У фінальній частині цієї симфонії Бетховен поклав на музику слова «Оди радості», написаної в 1785 році Фрідріхом фон Шиллером. Без слів, мовою музики, гімн поєднує свободу, мир і дружбу народів Європи. *(Учні слухають гімн Європи.)*

2. «Мозкова атака»: «Що я знаю про ЄС».

Учитель пропонує створити на уроці символ Європи. Учні дають відповіді на питання. За кожну правильну відповідь вони отримують зірочку та прикріплюють її на синьому полотнищі на дошці.

Питання:

1) Як розшифровується аббревіатура «ЄС»? (*Європейський союз.*)

2) Яку грошову одиницю введено в Європейському Союзі? (*Євро.*)

3) На якому материка знаходиться Європа? (*Євразія.*)

4) У якій країні знаходиться географічний центр Європи? (*Україна.*)

5) Як називають жителів Європи? (*Європейці.*)

6) Назвіть найпоширеніші мови ЄС? (*Англійська, французька та німецька.*)

7) Назвіть символи ЄС. (*Прапор, гімн.*)

8) Що символізують 12 зірочок на прапорі ЄС? (*Довершеність, єдність.*)

9) Що символізує гімн ЄС? (*Свободу, мир і дружбу народів Європи.*)

10) Чи є Україна членом ЄС? (*Ні.*)

11) З якою метою створено Євросоюз?

12) Скільки країн входить до складу ЄС?

(Педагог може заздалегідь підготувати конверти із зірочками й по закінченні вікторини вручити їх представникам кожної групи.)

V. Узагальнення утруднення в зовнішньому мовленні

1. Завдання з надлишковими відомостями.

– Чи на всі запитання ви отримали відповіді? Зараз я пропоную вам опрацювати інформаційний лист. У ньому міститься як нова інформація, так і та, котру ви вже отримали. Вам потрібно буде закреслити вже відому інформацію, залишивши нову, котра допоможе дати відповіді на запитання.

Європа – частина найбільшого материка Землі – Євразії. У Європі налічують 50 незалежних держав. Україна – одна з найбільших держав Європи. Площа України – 603,7 тисяч квадратних кілометрів. Населення – 45 мільйонів чоловік (відомості 2016 року). Україна

межує із сімома країнами світу: Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою, Росією, Білоруссю. Географічний центр Європи знаходиться на території України в селі Ділове Рахівського району Закарпатської області. Україна – незалежна демократична держава. Усі громадяни країни мають дотримуватись правил і законів держави. Основним законом нашої держави є Конституція. Україна святкує День Конституції 28 червня. Цього дня 1996 року Верховною Радою України від імені українського народу – громадян України всіх національностей – було прийнято цю Конституцію.

11 травня 2017 року Рада ЄС офіційно затвердила надання Україні безвізового режиму з Європейським Союзом. Країни Європейського Союзу спільно приймають закони, розробляють правила для поліпшення життя європейців. У Євросоюзі є власний прапор і грошова одиниця (*валюта*) – євро.

9 травня у країнах Євросоюзу відзначають День Європи. Цього дня європейці вшановують спільні цінності, спільну історію та, що найголовніше, планують спільне майбутнє.

Державні мови Європейського Союзу. Відповідно до постанови Ради ЄС від 15 квітня 1958 року мови країн-членів є офіційними мовами Співтовариства. Оскільки кілька держав-членів мають спільну офіційну мову, то загалом у Євросоюзі 21 офіційна мова: чеська, данська, голландська, англійська, естонська, фінська, французька, німецька, грецька, угорська, італійська, португальська, іспанська, шведська, ірландська, латвійська, литовська, мальтійська, польська, словацька, словенська.

Прапор ЄС.

Історія створення прапора бере початок з 1955 року. Після активних обговорень прийнято варіант прапора – коло з 12 золотих зірок на синьому тлі. Число зірок не означає кількість країн-членів ЄС. 12 – абсолютна досконалість, символічне число, яке поважають більшість народів. 12 – це кількість місяців у році, цифр на циферблаті годинника тощо. Коло – символ єдності, об'єднання народів Європи. Зірки – символ довершеності, повноти та єдності. Незважаючи на розширення ЄС,

прапор залишається незмінним. У 1983 році його затвердив Європейський Парламент. Усі держави ЄС використовують його з 1986 року.

Європейський гімн, схвалений у 1985 році, має назву «An die Freude» (Ода до радості). Гімн Європейського союзу та Ради Європи являє собою тему фіналу Дев'ятої симфонії Людвіга ван Бетховена, покладеної на вірші «Оди до радості» Фрідріха фон Шиллера. У гімні прославляються братерські стосунки між людьми, утверджуються спільні цінності та єднання європейських народів. Гімн виражає ідеали свободи, миру та солідарності, на яких тримається Європа.

Девіз Європейського Союзу: «In varietate concordia» («Єдність у різноманітті»). Столиця місцезнаходження Єврокомісії – місто Брюссель. Ми тісно пов'язані з Європою з давніх часів і до сьогодні. Багато українців прагнуть стати справжніми європейцями. Бажано усвідомити, що бути громадянином європейської держави означає бути гідним поваги та довіри, дбайливо берегти власні звичаї, традиції, культуру й мову.

(Після опрацювання запропонованої інформації учні діляться відомостями, залишеними в інформаційному листі, додаючи власні думки й міркування.)

Фізкультхвилинка

VI. Самостійна робота із перевіркою за еталоном

1. Робота за змістом підручника.

Учні працюють у групах (підручник, с. 84-87, крім останнього завдання на с.86). Далі всі разом перевіряють завдання, підтверджуючи власні думки цитатами з опрацьованого матеріалу. Завдання на с. 87 (прапор ЄС) виконується як аплікація, котру школярі створюють за допомогою прапорців і зірок, котрі вони отримали під час виконання завдання. Завдання на с. 86 виконується в групах і може бути задане додому.

VII. Включення в систему знань і повторення

1. Складання асоціативного грона «Україна – Європа» (завдання по колу).

Учні називають такі характеристики України, як

незалежна, вільна, патріотична, соборна, демократична, єдина, європейська, багатонаціональна, багатомовна, спортивна, мирна, пісенна тощо.

– Ви – майбутнє України. Тож підносьте її культуру власними знаннями, працею, здобутками! *Будьте гідними своїх предків, любіть рідну землю, бережіть волю і незалежність України, поважайте український народ і рідну мелодійну мову.*

– Ми єдина країна! Кожен з нас – частинка української нації. Незважаючи на всі негаразди, що відбуваються зараз, усі ми прагнемо одного – миру, спокою, міцної та квітучої держави. Я бажаю вам успіхів у навчанні, у всіх ваших справах, бо від успіху кожного громадянина стає кращою вся держава. Давайте любити, цінувати, берегти свій рідний край, робити все можливе для його процвітання, щоб ми були справжньою європейською державою!

VIII. Рефлексія діяльності

– А зараз я хочу подякувати вам за роботу на уроці. Ви ще раз довели, як спільно та дружно можете працювати. Подякуйте своїм друзям. У кожного з вас вийшов чудовий прапор ЄС. Під ним залишилось місце, на котрому я пропоную вам закінчити речення: «Сьогодні на уроці я отримав...», «Я вважаю, що урок був...», «На уроці я працював...».

З М І С Т

Чи відрізняється людина від інших живих істот?	3
Організм людини.....	7
Організм людини.....	9
Опорно-рухова система.....	11
Твоя постава	13
Наше харчування та органи травлення	15
Продукти харчування та їхнє значення для організму людини	17
Видільна система людини	19
Шкіра. Властивості шкіри.	
Перша допомога при опіках та обмороженні	20
Якщо хочеш бути здоровим – загартовуйся!.....	22
Органичуття	24
Мозок і мислення. Пам'ять, увага, уява.....	26
Здоров'я – найдорожче багатство	29
Людина – частина суспільства. Моє оточення.....	33
Ми українці, ми європейці	38